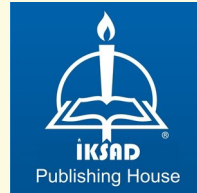

**ENGELSİZ TASARIM
UYGULAMALARINA
YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA:
KİLİTBAHİR KALESİ**

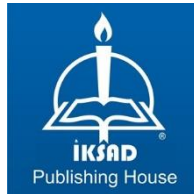
Doç. Dr. Alper SAĞLIK

**ENGELSİZ TASARIM UYGULAMALARINA
YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA: KİLİTBAHİR
KALESİ**

Doç. Dr. Alper SAĞLIK

DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10394034>

Copyright © 2023 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,
distributed or transmitted in any form or by
any means, including photocopying, recording or other electronic or
mechanical methods, without the prior written permission of the publisher,
except in the case of
brief quotations embodied in critical reviews and certain other
noncommercial uses permitted by copyright law. Institution of Economic
Development and Social
Researches Publications®
(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)
TÜRKİYE TR: +90 342 606 06 75
USA: +1 631 685 0 853
E mail: iksadyayinevi@gmail.com
www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications – 2023©
ISBN: 978-625-367-484-7
Cover Design: İbrahim KAYA
December / 2023
Ankara / Türkiye
Size = 14,8 x 21 cm

ÖNSÖZ

Değerli okuyucular,

Tarihi yapılar, geçmiş, bugün ve gelecek arasında önemli bir bağ kuran kültürel varlıklardır. Bu yapılar birçok açıdan değer taşımaktadır. Tarihi yapılar ve çevreleri, geçmiş dönemli en önemli şahitleridir. Bu sebeple, bu varlıkların ilk olarak rölöve projesi, daha sonra restitüsyon projesi ve son olarak restorasyon projesi hazırlanarak bu alanların tekrar kente kazandırılması amaçlanır. Nüfusun hızla arttığı günümüzde, kentleşmenin etkileri de artmıştır. Bu artış, çevreye zarar vermeye ve zamanla tarihi çevreler üzerinde de olumsuz etkiler yaparak yok olmalarına yol açmıştır. Bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak için restorasyon çalışmaları düzenlenmektedir. Restorasyon çalışmalarının, tüm kullanıcı kitlelerine hitap ederek engelsiz tasarım odaklı gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir. Bu eserde ise önemli bir tarihi geçmişi bulunan Kilitbahir Kalesi ve yakın çevresinin engelsiz tasarım uygulamaları kapsamında araştırılması hedeflenmiştir. Bu araştırmalar sonucunda ise mevcutta bulunan olanakların geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Doç. Dr. Alper SAĞLIK

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ _____	5
1. GENEL TANIMLAR _____	9
1.1. Tarihi Çevre Kavramı _____	9
1.1.1. Tarihi Çevrelerin Tanımı _____	9
1.1.2. Tarihi Çevrelerin Ögeleri _____	11
2. TARİHİ ÇEVRELERDE GENEL TASARIM İLKELERİ _____	13
2.1. Tarihi Çevrelerde Tasarım _____	13
2.1.1. Tarihi Çevrelerde Peyzaj Tasarımı _____	13
2.1.2. Tarihi Çevrelerde Engelsiz Tasarım _____	21
3. YASAL MEVZUAT _____	30
3.1. Koruma Mevzuatı _____	30
3.1.1. Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanı Koruma Yaklaşımı _____	34
3.2. Engellilerle İlgili Mevzuat _____	36
4. KİLİTBAHİR KALESİ MEVCUT DURUM ANALİZİ _____	45
4.1. Araştırma Alanı _____	45
4.2. Araştırma Alanında Çevre Düzenleme ve Teşhir Tanzim Çalışmaları _____	46
4.2.1. Sarı Kule _____	47
4.2.2. Avlular _____	47
4.2.3. İç Kale _____	49
4.2.4. İç Kule _____	50
5. ENGELSİZ TASARIM UYGULAMALARI _____	52
6. SONUÇ VE ÖNERİLER _____	61
KAYNAKÇA _____	66

GİRİŞ

Tarihi alanlar, geçmiş dönemler ve bugünün arasındaki bağı kurmaktadır. Bu kurduğu bağ kültürel varlıkları oluşturan, tarih, belgesel, sanat, mimari ve işlevsel açıdan birçok değere sahiptir Tarihi çevreler, yaşattıkları dönemlerin kültürel açıdan, yaşamsal açıdan ve mimari yapısalalarını, sosyal-ekonomik yapılarını, doğa ile bina, bina ile doğa arasında kurulan ilişkileri anlamamızı sağlamaktadır. Bununla beraber tüm bunları ve tarihi gelecek nesillere aktarmamızda oldukça büyük bir öneme sahiptir. Tarihi çevreler geçmiş kültürlerin, medeniyetlerin önemli şahitleri olmaktadır. Bu kapsamda ilk etapta tarihi çevrenin veya taşınamaz olan kültür varlıklarının rölöve projesinin (mimari tanımı, yapım tekniklerini, tercih edilen malzeme cinslerini, süsleme için kullanılan elemanların mevcut durumdaki tanımları, taşıyıcıları oluşturan elemanlardaki sorunların, yapısal açıdan bulunan bozulmaların, deformasyonların ve tarihi esere yapılan müdahalelerin bulunduğu rapor ve tarihi eserin mevcuttaki durumunun ölçekli şekilde çizimlerinin bulunduğu anlatımının yapılması ve belgelenmesi) hazırlanmasıdır.

İkinci etapta rölöve çalışmaları temel alınarak restitüsyon projesinin (yapının geçmişinden gelen sonradan değışikliği

yapılmış, kısmi açıdan yıkılmış veya yok olmuş ögeler, yapı ve yerleşmelerin ilk tasarımları ve tarihteki durumları, arşivlerden, yapının üzerinde bulunan izlerden, yapının durumu ve yerleşmelere ait olan çizimler, fotoğraflar gibi belgelerden yararlanarak, plan, kesit, görünüş ve aksonometri çizimleriyle veya maket yardımıyla anlatılarak) hazırlanmasıdır.

Üçüncü ve son etap olarak hazırlanan rölöve ve restitüsyon projelerine göre restorasyon projesi (tarihi yapıdaki bozulma, yakılma olan yerlerin, yapı bölümlerinin asıl halini bozmadan yeni kullanım amacına, günümüzdeki konfor beklentilerine, ilgili olan yönetmeliler ve mülkiyet sahiplerinin talepleri üzerine verilen kararlar ve yapısalda oluşan problemlere yönelik çözümler bir araya getirilerek) hazırlanmasıdır. Hazırlanan bu projeler 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu açısından Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'na hazırlanan rapor ile birlikte rölöve projesi, restitüsyon projesi ve restorasyon projesinin sunulması ve gerekli olan onayların, izinlerin alınmasıdır. Bu kapsamda tarihi kentlerin sürdürülebilirliği; geçmiş izlerinin ve yaşamının korunması bununla beraber bugündeki kültürün yaşanmasına bağlıdır. Bu yüzden tarihi açıdan geçmişi yok etmeden tekrar bir yenileme ve

gelişimi engellemeden bakım-onarım çalışmalarına başlanmalıdır.

Günümüz şartlarında yaşanan hızlı nüfus artışı ve buna bağlı oluşan hızlı kentleşme sebebiyle oluşan, bir düzenleme ve planlamaya sahip olmayan yapılaşmalar bulunmaktadır. Yaşanılan bu durumlar tarihi çevrelerin zarar göyerek yok olmasına sebep olmaktadır. Bu durumu ortadan kaldırmak ve zararı minimize etmek için tarihi çevrelerde restorasyon çalışmaları yapılmaktadır. Tarihi çevreler kapsamında oluşturulan restorasyon ve koruma amaçlı çalışmaların yanında tekrardan işlevselleştirme kavramı yaygınlaşmış ve tekrardan önem kazanmıştır. Gelecek nesillere aktırılması için mevcutta bulunan geleneksel olarak kültürel olan ve kültürel peyzaj olarak değerlendirilen alanların sürdürülebilir şekilde kullanılması açısından yapılması ve koruma altına alınmasıdır.

Araştırma kapsamında Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı'na bağlı Kilitbahir kalesi ve yakın çevresinin engelsiz tasarım uygulamaları açısından araştırılması ve mevcut olanakların geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla, yerli ve yabancı dokümanlardan yararlanılarak konu ile ilgili kuramsal temellere ve yasal çerçeveye yer verilmiştir. Araştırma alanında çevre

düzenleme ve teşhir tanzim çalışmaları incelenmiş, ilgili kurumdan dijital ve yazılı dokümanlar elde edilmiş, alanda gözlem yapılarak fotoğraflar kaydedilmiştir. Alanda engelliler için neler yapıldığı ve mevcut olanakların herkes için tasarım ilkelerine uygun bir şekilde geliştirilmesi önerilmiştir.

1. GENEL TANIMLAR

1.1. Tarihi Çevre Kavramı

1.1.1. Tarihi Çevrelerin Tanımı

Tarihi değer taşıyan alanların buldukları dönemlerden günümüze kalan yerleşimleri ve bulunduğu döneme ait kalıntıları bulunmaktadır. Geçmiş dönemlerde yaşanan ve bu dönemlerin sahip oldukları yaşama biçimleri, sosyal, kültürel ve ekonomik yapıları, estetik yapılar ve mimari yapılarıyla ilgili önemli değerleri, tarihi değer taşıyan çevrelerin içlerinde gizlemektedir. Tarihi çevreler, insanlar arasında sosyal olarak bulunan ilişkileri olumlu şekilde etkilemektedir. Bu sebeple bireylerin aralarında birlik ve beraberlik duygusunu arttıracak ortamlar oluşturmaktadır (Ahunbay, 1996).

Tarihi çevreler, özellikleri açısından tek olarak anıt olmak için yeterli özellikleri göstermemektedir. Tarihi alan ve çevresi beraber ele alınması durumunda, kasabaların ve kentlerin kendisine ait olan özgün karakterlerini yansıtan niteliklerinin tamamı ve sahip olduğu görsel, mimari, tarihi ve geleneksel olan değerlerin bütün şekilde değerlendirilmesidir (Yazgan ve Erdoğan, 1992). Geçmiş uygarlıklardan bugüne ulaşabilen kültürel değerlerin tekrardan yenilenemeyecek şekilde duygusal,

işlevsel, ekonomik, bilimsel, edebi, efsanevi ve estetik değerleri taşımaları, kültürel değerleri ‘Tarihi Miras’ niteliğinin kazanmasına sebep olmaktadır. Tarihi miras niteliği bulunan ögelerin bir arada bulunmasıyla oluşturdukları bütünsel alanlara ise ‘Tarihi Çevre’ olarak adlandırılmaktadır (Aktaş, 2015).

Tarihi çevreler, kendi başlarına anıt olamayan bununla beraber tarihi, geleneksel, görsel açıdan değerleri taşıyan kasabaların, kentlerin kendine özgü olan karakterlerinin oluşmasına sebep olan ögelerin tamamının bir bütün olarak değerlendirilmesi şeklinde ifade edilmektedir (Akçura, 1973; Yazgan ve Erdogan, 1992). Tarihi çevreler ölçeğe bağlı olarak 3 gruba ayrılmaktadır (Özyaba, 1999);

- Tarihi Çevre: Tarihsel değerleri, mimari değerleri, arkeolojik değerleri ve anıtsal değerleri kapsamında bütünsellik gösteren bir ya da daha fazla sokaktan oluşmuş olan dokulardır.
- Tarihi Kent: Tarihsel değerleri, mimari değerleri, arkeolojik değerleri ve anıtsal değerleri kapsamında bütünsellik gösteren dokulardan oluşan kent yerleşmeleridir.
- Tarihi Bölge: Birde fazla kenti kapsayan tarihsel değerleri, mimari değerleri, arkeolojik değerleri ve anıtsal değerleri kapsamında bütünsellik gösteren bölgelerdir.

Geçmişte bulunan izlerin bugüne taşınmasında doğal ve kültürel olan değerlerin oluşturmuş olduğu alanlar tarihi çevre olarak adlandırılmaktadır. Bulunan bu izler ekonomik koşulların, sanatsal duyarlılıkların, yaşam kapsamında bulunan tüm etkinliklerin izleri şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Karşımıza çıkan bu izler kapsamında özel anlamlar oluşmaktadır. Oluşan bu özel anlamlar sebebiyle tarihi çevrelerin korunması ve yaşatılması gerekmektedir.

1.1.2. Tarihi Çevrelerin Ögeleri

Tarihi çevreleri, yol dokusu açısından, yapı dokusu açısından veya yapıların buldukları parseller içerisindeki konumlanışı ve silüetsel ögeleri ile incelemek ve ögeler kapsamında tanımlanmaktadır. Fakat sosyokültürel farklılıklar ve iklimsel değişimler sebebiyle yaşanan yapılaşma sonucunda biçimlerin birbirlerinden ayrı karakterde olacağı da bilinmelidir (Özyaba, 1999; Koçak, 2004).

Tarihi çevrelerin türleri, bu çevreleri oluşturan bileşenlere ve onların niteliklerine göre değişiklik göstermektedir. Tarihi değere sahip olan kent merkezleri anıt açısından zengin ve yoğun bölgelerdir. Bu alanların sınır bölgeleri bazen antik bir dönemden

bazen de orta çağdan kalma olabilmektedir. Aynı zamanda kenti sanayi devrimi dönemine kadar gelişiminin sınırlarını surlarla belirlemiştir. Tarihi çevrelerde oran ile boyut birbiri ile bağlantılı ve bütün yapıta uygun olmalıdır. Bununla beraber bu çevrelerde bulunan ayrıntılar zengin şekilde çeşitlilik gösteren mimarlık sergilemektedir. Oluşan bütün etkisi kişilerin ilgisini çekmektedir. Aynı zaman da bu alanın kişiler tarafından araştırılmasına yöneltmek değişik mimari olay dizilerini içerisinde bulundurmaktadır. Bu kapsamda bakıldığında yerleşme dokularında doğal olarak bulunan verilerle beraber yaşam için gereksinimler, yapılarda bulunan gelenek ve ekonomik olanaklar çevresinde biçimlenmektedir (Ahunbay, 2004).

Kent dokusu içerisinde sokak biçimleri, düz ve kıvrımlı formda olmaları, çıkmaz sokaklar, bulunan sokak ve meydanların mekânsal açıdan ilişkilerini, adaların boyutlarını ve biçimlerini, sokak köşe biçimlerini, yapılarda bulunan cephelerin oranları ve sokakların ilişkilerinin yerleşmelerinde karakter oluşturmaktadır. Yerleşmeler içerisinde bulunan çeşitli sokaklar ve meydanların düzenlenmesinde farklı dönem yapı nizamları, doku özelliklerini belirten ve yansıtan belgelerdir (Ahunbay, 2004).

2. TARİHİ ÇEVRELERDE GENEL TASARIM İLKELERİ

2.1. Tarihi Çevrelerde Tasarım

Tarihi çevreler, kent içerisinde bulunan tarihi dokuları ve kent belleğini yansıtmaya yarayan özel alanlar olarak bilinmektedir. Belirlenen alanların yaşatılarak sürdürülebilir olması sağlanmalıdır. Bu kapsamda alanların korunması ve mevcutta bulunan kent yaşamının koşullarına uyum sağlandırılması gerekmektedir. Bu açıdan kentsel tasarım etkili yöntemdir. Kentsel tasarım projeleri ülke ölçeğinden başlayarak tek yapı ölçeğine kadar detaylandırılabilir. Bu durum ise kent içerisinde bulunan tarihi kent merkezlerini koruma ve günümüz yaşamı ile bütünleştirerek en uygun olan ve en doğru olan çözüm yöntemini oluşturmaktadır.

2.1.1. Tarihi Çevrelerde Peyzaj Tasarımı

Küreselleşme sonucunda hala devam etmekte olan kentlerin git gide değişen yapıları, mekan kapsamında yeni oluşumlar ve yeniden yapılanmalar şeklinde izlenmektedir. Kent görünümü ve kent imgesi sürekli olarak değişmekte ve değiştirilmektedir. Bu sebeple oluşan algılamalarda ve değerlendirmelerde zorluklar

oluşmaktadır. Bu zorlukların yanında değişimlerle beraber kentlerde yaşayan bireylerde bellek-anı ilişkileri zayıflamaktadır. Bu zayıflama ile beraber kent belleğinin bütününde yitirmeler göze çarpmaktadır. Kent belleği veya toplumsal bellek; yer, zaman, anı ve kimlik bileşenlerinin birlikteliğinde oluşmaktadır. Toplum ilişkilerinin biçimlendiği, tanımsal ve anlamsal olarak bir kazanım sağlanan kişilikli mekanlar, nitelik, ölçü ve anlam değiştirme açısından zorlamalara karşı tüm yapısal varlıklarını, ilişkilerini, toplum açısından anlamlarını ve özgün kimliklerini koruması gerekmektedir (Bilsel vd., 2000). Kentlere kişilik özelliği veren, kentte yaşayan bireylerin kendilerini kent ile özdeşleştirebileceği çeşitli ögeler bulunmaktadır. Bu ögelerden en etkili ve belirgin olanı kent mekanlarına dördüncü boyut olarak bilinen zaman boyutunun verilmesidir. Bu boyutlandırmayı kente katan şey ise tarihi çevrelerdir. Tarihi çevrelerin fiziksel homojenliği, uzun geçmişi, kültürel, sosyal, ekonomik, arkeolojik ve estetik açıdan değerleri bulunan alanlardır. Bu sebeple tarihi çevreler korunması ve değerlendirilmesi gereken kentsel dokuları ve yapı gruplarını bünyesinde barındırmaktadır. Tarihi çevreler, kent dokusunun fiziksel yapısını ve sosyal yapısını içerisinde düğüm noktası niteliğindedir. Bu çevreler buldukları dönemlerin duygularını, düşüncelerini, eğitim hayatlarını, sosyal hayatlarını, deneyimlerini ve birikimlerini bugüne getirerek

kentlerin algılanabilirliğini ve okunabilirliğini sağlamaktadır (Önal, 1999; Doratlı ve Önal, 2000).

Kentlerin sahip olduğu tarihi ve kültürel özelliklerini koruyarak geleceğe taşımak önem taşımaktadır. Bu geleceğe aktarım aşamasında en önemli bileşen kent ölçeğinde sahip olunan kamusal mekanlardır (Bayrak ve Sağlık, 2023). Kamusal alanların tasarlanması, planlanması önem taşımaktadır. Kentsel alanlar aynı zamanda farklı kültürleri içerisinde barındıran toplumların hep beraber yaşamasını gerektiren sosyal alanlardır (Temiz ve ark., 2023). Bu sosyal alanların varlığı kentsel tasarım kapsamında düzenlenmelidir. Kentsel tasarım kavramı ise, farklı ölçekler kullanılarak kenti doğal ve kültürel olan yapısını, sosyo-ekonomik durumu, tarihsel dokusu gibi faktörleri yansıtmaktadır (Sağlık ve Çelik, 2021).

Kentsel tasarım sayesinde tekrardan düzenleme, geliştirme, koruma ve yenilemeyi baz alan projelendirme süreci uygulanmaktadır. Kentsel tasarımlar; mekan arasında bulunan ilişkileri tekrardan düzenlemektedir. Bu ilişkilerin güçlenmesi, bireyler tarafından algılanması gibi özelliklerin artırılması açısından önemlidir (Ergen vd., 2000). Kent içerisinde bulunan sosyal ve fiziksel öğeleri sayesinde bir bütün oluşturmaktadır.

Sosyal, tarihi, coğrafi ve ekonomik koşulların etkisi ile geçmişten günümüze oluşmuş olan, fiziksel dokusu bulunmaktadır. Oluşan bu doku kenti özgün bir karaktere sahip olmasına sebep olmaktadır. Bu sebeple geçmiş dönemlerden günümüze kadar gelen tarihi karakteri bünyesinde bulunduran kentler bütün kabul edilerek korunmalıdır (Yılmaz, 2000).

Kentsel çevrenin kalitesi; tarihsel çevrenin sürekliliği, toplumsal bellek ve okunabilirliği gibi duyuları harekete geçiren mekan bileşenlerinin bütünleşmesi sonucu oluşmaktadır. Lynch, mekânsal okunabilirlik kavramının yanında zamansal okunabilirlik kavramı üzerinde de durmuştur. Lynch; tanım ve anlam kazanmış olan mekanlar olarak alanın niteliksel açıdan değerlerinin bize nerede olduğumuz söylemenin dışında işlevleri bulunduğunu ifade etmektedir. Bu işlevler; ne hızla alanda olduğumuz, nereden gelip ne tarafa gittiğimiz gibi durumları anlamlı halde derinliklere açıklayabilmelerine bağlıdır (Lynch, 1972; Bilsel vd., 2000).

Fiziksel mekanların düzenlenmesi kapsamında kentsel tasarım boyutu açısından mekânsal yapı belirleyicileri çeşitli faktörlere bağlı olarak değişiklik göstermiştir. Buna karşılık olarak koruma altına alınmış olan mekanlarda değişikliklere

neden olan müdahaleler bulunmaktadır. Bu müdahaleler koruma alanı dışında kalan diğer alanlarda bulunan faktörler (ekonomik faktörler, yasal ve yönetsel faktörler, ekolojik faktörler ve diğer fiziksel değerler) tarafından meydana geldiği belirlenmiştir. Bu durum karşısında, alansal ölçekten, noktasal ölçüğe kadar oluşan yapısal alanlar ve açık alanlar bulunmaktadır. Bu alanlar birbirleri ile ilişkilerini uyumlaştırılmalıdır. Bu amaçla yapılmış veya yapılacak olan kentsel düzenlemeler kentsel tasarım yolu ile gerçekleştirilmektedir. Kamu alanları ya da özel alanlarda bulunan kullanımların korunması ile beraber ekonomik açıdan değerlerin yitirilmesi, bu sebeple fiziksel eskimeler ve bozulmaların gerçekleşmesi kent ölçeğinde yenilemenin zorunlu hale getirilmesi anlamına gelmektedir. Kentsel tasarım aşamasında faydalanılacak olan koruma durumları aşağıdaki gibidir (Ergen vd., 2000):

- Koruma altına alınmış olan yapı, yapı grupları ve açık alanların bütününe koruma ve kullanma dizgisi kapsamında kullanıcılara sunulması.
- Yapıların tümünün kendine özgü olan özellikleri dahilinde korunması, bozulma bulunan bölümler için

detaylı tarihsel araştırma yapılarak orijinaline en yakın hale getirilmesi ve gerekli müdahalelerin yapılması.

- İnşasının yapıldığı yer ve konum gereğince bulunduğu alanda korunması, gerekli olması durumunda konumunun değiştirilmesi, yeni konumunda bulunduğu alana yeni bir kimlik oluşturur hale getirilmesi.
- Günümüz koşullarına ve kullanıcı kitlelerinin ihtiyaçlarına v-cevap olarak uygun donatılar ile zenginleştirilmesi, fakat tercih edilen malzemenin alan mimarisi ve koruma altında bulunan alanın karakteristik özelliğine uygun olması.
- Koruma sağlanırken yapılacak olan müdahalelerin en az seviyede gerçekleştirilmesi.

Kent ölçeğinde bulunan tarihsel mirası korumu; alandaki yapı ve yapının bahçesi ile başlamaktadır. Sonraki aşamada önem derecesine göre yakın çevre ve bulunan diğer yapısal elemanları da (caddeler, meydanlar, sokaklar, açık yeşil alanlar gibi) içerisinde barındıracak şekilde tarihi yapı ve çevresi birlikte korunmalıdır. Bu korumada zaman kavramı göz önünde tutularak geleneksel mimari belirginleştirilerek süreklilik sağlanmalıdır (Ponting 2000; Çelik, 2004). Bu kapsamda bakıldığında kentsel peyzaj planlama ve n-kentsel peyzaj tasarımı önem taşımaktadır.

Tarihi bünyesinde taşıyan dokular bir müze objesi değildir. Bu dokular geçmiş dönemleri tanıtarak onların günümüzdeki fiziksel ve sosyo-kültürel ilişkilerin düzenlenmesinde yer almaktadır. Bu sebeple kentsel peyzaj tasarımları kentlerin fiziksel karakterleri ve sosyal karakterlerini oluşmasını sağlamaktadır. Bu kapsamda kentsel peyzaj tasarımları bu tarz dokuların korunması, yaşatılması ve geliştirilmesi açısından oldukça etkili bir süreci kapsamaktadır (Özdemir, 2007). Bu bakımdan tarihi çevreler koruma yönünden geliştirilirken kentsel peyzaj tasarım ölçütleri kullanılmalıdır. Bunlar; (Koçan ve Rüzgar, 2016)

- Koruma ve kullanma dengesindeki sürdürülebilirlik, kent okunurluğunun sağlanması ve artırılması yönünde kentsel peyzaj planlamaları ve tasarımlarının yapılması,
- Tarihi alanlardaki dokular ve kullanıcı kitlesindeki farklılıklar göz önüne alınarak kentsel mekan çözümü geliştirilmesi,
- Tarihi çevrenin sosyo-kültürel açıdan bulunan işlevinin canlanması açısından çeşitli kullanım alanlarının oluşturulması,

- Tarihi çevrenin sosyo-kültürel işlevinin canlandırılması için fırsatlar sunacak uygun kullanım alanları oluşturmak,
- Tarihi çevrede bulunan mevcut durumun bakım-onarım durumlarının belirlenmesi, yapılması planlanan multidisipliner çalışmalar sayesinde tespit edilmiş olan eksiklerin yok edilmesi için tasarım standartları oluşturulması,
- Alan özellikleri, tarihsel kimliği ve konumlanmış olduğu bölgeye dikkat ederek kentsel peyzaj öğelerinin (bitkisel materyaller, yapısal materyaller, donatı elemanları gibi) biçimsek olarak, dokusal olarak ve renk olarak birbiri ile uyumlu olması,
- Ulaşımın güvenli şekilde olması, yaya kullanıcıları için yayalaştırma politikaları ve çeşitli ulaşım projelerinin geliştirilmesi,
- Kentlileri tarihi çevre açısından bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi,
- Düzenlenecek ve yeni eklenecek olan yapıların kültürel kimlik ile uyumlu olması açısından geleneksel bitkiler ve yapısal çözümler içeren çeşitli tipolojilerin oluşturulması,

- Fiziki ve sosyo-kültürel yapıyı beraber ele alan bütüncül bir koruma politikası geliştirilmesi,
- Tarihi doku ve çevresinde bulunan trafik akışının ve otopark kullanımının ele alınması, trafiği bölgeden uzaklaştırarak v otopark kullanımının tarihi doku dışında kalmasının sağlanmasıdır.

2.1.2. Tarihi Çevrelerde Engelsiz Tasarım

İçerisinde yaşanan mekanların ve çevrelerin, tercih edilen ürünlerin ve donatıların bazen ihtiyaçlara tam olarak cevap vermediği ve kullanım açısından uygun olmadıkları görülmektedir. Her bireyin farklı özellikleri, yetenekleri, eğitim durumları ve ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu sebeple her birey farklı kullanım kolaylığı aramaktadır. Bununla beraber beklentilerini karşılanmasını istemektedir. Bu çevreler oldukça geniş ve çeşitliliğe sahip insan profilleri ile karşı karşıya kalmaktadır. Bunlar; çocuklar, yaşlılar, engelli bireyler, boy ve kilo farklılıkları gibidir. Bu kapsamda mekanlar, ürünler, donatılar ve fiziksel çevreler farklı kullanıcı kitlelerinin tamamına hitap etmelidir. Bu yaklaşım ‘herkes için tasarım’ şeklinde adlandırılmaktadır. Herkes için tasarım; hitap edilebilecek olan

en çok ve en büyük kullanıcı kitlesine ulaşabilecek şekilde tasarım yapmak olarak tanımlanmaktadır (Story vd., 1998).

Terminoloji ve anlamları her ülke için farklılık göstermekle beraber ulusların toplumsal açıdan değerlerini yansıtmaktadır. Ülkeler arasında bulunan kültürel farklılıklar sebebiyle bu yaklaşımın kabul biçiminde ve geliştirilmesinde etkili olmaktadır. Fakat genel olarak hedefler aynıdır. Konfor, güvenlik, yeterlilik, bağımsızlık, sürdürülebilirlik, kaynaşma, bütünleşme, maddi erişilebilirlik bunlardan bazılarıdır (Duncan, 2007).

Tarihi çevreler eşit kullanıma uygun olmalıdır. Yani tüm kullanıcı kitlelerine hitap ederek herkesin gezebilmesini sağlamalıdır. Bu durum ise olumlu gelişmelere sebep olmaktadır. Eşit kullanıma sahip olunması için alanın herkesi kapsayıcı olması ve fiziki erişilebilirliği önemli ve gerekli bir adım olarak görülmektedir. Yapılan restorasyon sonrası birçok kişinin günlük hayatlarında kullandığı işlevleri üstlenen tarihi yapılar bulunmaktadır. Bu yapılar canlı tarih anlatıcısı olarak nitelendirilebilmektedir. Kullanıcı bireylerin tarih bilincinin gelişmesi ve kazanılması için en etkili durumlardandır. Her tarihi alan özgün karakteri sebebiyle farklı bir dönemi yansıtmaktadır.

Turizm sektörü kapsamında kenti ziyaret edilmesini sağlamaktadır. Bu da kentin hem kimliksel anlamında hem de diğer kentlere göre öne çıkmasını sağlamaktadır. Geçmiş dönem ile kurmuş olduğu bağ sonucunda yapıldığı dönemin yaşayışını, mimarisini ve bunların toplum üzerindeki yansımalarını anlamamıza yardımcı olmaktadır. Ziyaret eden bireylerin geçmişi bugünde yaşamlarını, hissetmelerini sağlamaktadır. Belirlenen bu olumlu durumların yaşanabilmesi için fiziksel çevredeki erişilebilirliğin sağlanması gerekmektedir. Restorasyon aşamasında herkes için tasarım anlayışı baz alınmalıdır. Fakat tarihi mekanlarda erişilebilirlik biraz askıda tutulmaktadır. Bunun sebebi ise erişilebilirlik için yapılabilecek olan uygulamaların esere ve esrin özgün değerine zarar verebileceği düşüncesidir.

Tarihi mekanın ve yapının özgün değerinin sürekliliği esas alınmalıdır. Fakat erişilebilirlik için yapılabilecek olan eklemeler ve düzenlemeler (örneğin rampa kullanımı) eserin özgün değerini bozabilme ihtimali bulunmaktadır. Tarihi yapıların restorasyonunda günlük yaşam kapsamında yeni işlevlerini katarak, restorasyon süreci dahilinde mevcut konfor koşulları göz önünde tutularak donatılması gerekmektedir. Bahsedilen

yapılarda kanalizasyon alt yapısı, elektrik altyapısı, su, yangın alarm sistemi, internet alt yapısı gibi bağlantılar yapılmaktadır. Bu kapsamda bakıldığında tarihi alanlarda günümüz konfor koşullarına dahil edilerek özgünlüğünü koruyabilmektedir. Restorasyon süreci dahilinde bütünsel yaklaşım sağlanmalıdır. Herkes için erişilebilirliğin sağlanması konfor şartı kabul edilerek dikkate alınmalıdır. Örneğin; arnavut kaldırımı ile özgün bir mekan değeri kazanan alanda tekerlekli sandalyeli bireyler, baston kullanan bireyler, bebek arabaları gibi kullanıcıların erişiminde sorun yaşanabilmektedir. Tasarım ve düzenlemeler bunlar göz önünde tutularak yapılmalıdır. Yapı girişleri ve üst katların erişiminde çeşitli rampalar, platformlar asansörler kullanılabilir. Bu kullanımlar özgün değer açısından demonte olabilir, gizlenebilir şekilde olabilmektedir (Güler ve Tural, 2017). Bu kapsamda amaç; hiç kimsenin engel ya da kısıtlamaya takılmadan istediği şekilde tarihi yapıda ve çevresinde ziyaretçi olmasıdır. .

Kültür gezileri günümüzde turizm açısından önemli bir parça haline gelmiştir. Genel olarak tarihi değeri bulunan yöreler turistler tarafından en çok görülmek istenen alanlardır. Gerçekleştirilen bu geziler günlük olabileceği gibi konaklamalı şekilde de olabilmektedir. Geziler kapsamında müzeler, doğal

güzellikler ve çoğunlukla kazı alanlarına gidilmektedir. Bahsedilen alanların tamamı o alanın tarihini, doğasını, kültürünü, bulunduğu alanın ruhunu oluşturmaktadır. Bu oluşumun ise gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir (Kaygısız ve Bulgan, 2015).

Boş vakitlerde gezmek bireyleri kültürel açıdan zenginleştirir, sosyalleşmelerine sebep olur, kişisel gelişimlerini etkiler, hoş vakit geçirilmesini sağlar, yeni deneyimler edinilmesini sağlamaktadır. Bununla beraber gezmek bir eğitimidir. İnsanları bir makina olarak düşünürsek yapılan tüm bunlar insanın şarj kaynağını oluşturmaktadır. Bu açıdan boş zamanlarda çeşitli aktiviteler ve geziler beden ve ruhu canlandıran araçlardır. Bunun yanında seyahat etmek bir haktır. Birleşmiş Milletlerin 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirisi 13. maddesinde seyahat özgürlüğü temel insan haklarından biri olarak yer almaktadır. “T.C. Anayasası’nın 23. maddesi Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti başlığını taşımakta olup, ...seyahat etmek ve turizm faaliyetine katılmak, insanların yaşam kalitesini yükselten önemli bir faaliyettir” (Kaygısız ve Bulgan, 2015).

Erişilebilir turizm sadece engelliler için oluşan bir faaliyet değildir. Mekanların ve hizmetlerin herkes için kullanılabilir

şekilde olması ana hedefi oluşturmaktadır. Erişilebilir ve engelsiz turizm destinasyonları günden güne artış göstermektedir. Yaşanılan artışın özendirilmesi ve tanıtılması için uluslararası faaliyetlerde bulunan kuruluşlar bulunmaktadır. Bunlardan; ENAT yani Avrupa Engelsiz Turizm Ağı (European Network for Accessible Tourism) 2006'dan beri Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen ve amacı turizmin Avrupa'da erişilebilirliğini arttırmak ve teşvik etmek olan bir dernektir. Avrupa Komisyonu EDEN (European Destination of Excellence) Avrupalı Seçkin Destinasyonlar Girişimidir. Her yıl belirlediği yarışma temalarından 2013 yılı temasını engelsiz turizm olarak ilan etmiştir (Bowtell, 2015).

Kısacası dünya genelinde engelli turizm şeklinde başlamış olan fakat günde güne geniş kitlelere hitap ederek oluşan faaliyetlerin temelinde herkes için tasarım anlayışı bulunmaktadır. bu şekilde erişilebilirlik kapsamında gerçekleştirilecek olan iyileştirmeler toplumun çoğunluğuna hitap ederek, sosyal kapsayıcı niteliğine sahip olan unsurlardır. (Evcil, 2017).

Alanında uzmanlaşmış kişiler bir araya toplanarak yapı özgünlüğünü bozmadan fakat tüm kullanıcılar için eşit olanaklara

sahip olan, erişim düzeyi maksimum olan çözüm arayışları geliştirmelidir. Fiziki mekanlar kapsamında herkes için tasarımın yapılmasına karşı bir ön yargı bulunmaktadır. Bu ön yargı maliyetli oluşudur. Fakat yapılan bilimsel çalışmalar bunun gerçek olmadığını göstermektedir. (Buhalis vd., 2012). Bu bakımdan günümüzde tüm kullanıcıların (yaşlı, engelli vb.) gezme, tarihi alanları ziyaret etme gibi konularda hakları bulunmalıdır.

Tarihi mekanlarda ve mekanların içlerinde tüm kullanıcılar için (engelli, yaşlı, çocuk vb.) kolay fark edilebilecek erişim olanakları bulunmalıdır. Fakat bunun sağlanabilmesi için tarihi mekanlarda bazı engeller bulunmaktadır. Bunlardan en çok öne çıkanı k-mekan içerisinde fiziksel açıdan değişimlerin gerekmesi sonucunda yeni bir planlama ve inşa izninin gerekmesidir. Bununla beraber dünyanın pek çok yerinde bulunan tarihi alanlarda tüm kullanıcıların erişilebilirliği için çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır.

Avustralya'nın Viktorya bölgesinde bulunan tüm binalar ve tarihi yapılarda dahil olmak üzere Federal Kısıtlılık Ayrıcalıkları Yasası'na (1992) tabi tutulmaktadır. Bu yasaya tamamlayıcı olarak ise Eşit Haklar Kanunu (1995)'na tabi

tutulmaktadır. Federal Kısıtlılık Ayrıcalıkları Yasası; mevcutta bulunan yapısal alanların (binaların) kamusal alan ya da özel mülkiyet alanı olup olmadığı konusunda karar vermektedir. Bu yasa sayesinde tüm kullanıcılar zor durumda bırakılmadan, haksızlığa uğratılmadan eşit şekilde erişim imkanına sahip olmaktadır. Tarihi yapılar çerçevesinde herhangi bir değişiklik yapılmak istenirse, Avusturalya Yapı Kanunu gereğince ek bina yapılması için başvuru yapılmalıdır. Bununla beraber bazı durumlarda gerekmesi şartı ile tarihi binada da değişiklikler yapılabilmektedir. Yapılan bu değişiklikler tüm kullanıcı kitlelerini içerisinde barındırmaktadır (Martin, 2008).

Federal Kısıtlılık Ayrıcalıkları Yasası Temel Prensipleri: Tarihi yapılarda engelli erişimi için alan sağlanmasının bazı amacı bulunmaktadır. Bu amaç; mevcutta bulunan kanun ve uygulamalar için belirtilen koşullar yerine getirilerek, erişim konusunda çeşitli kısıtlamaları bulunan bireylerin diğer bireyler ile eşit şekilde mekandan faydalanmasını sağlamaktır. Bu durumun gerçekleşmesi için ise çeşitli erişim olanaklarının sağlanması gerekmektedir. Bunlar; (Çenet, 2013):

- Otopark alanlarının erişim noktasına en yakın şekilde konumlandırılması,
- Bina erişimlerinin en yaygın kullanılan ulaşım güzergahlarında bulunması,
- Bina içi erişimler diğer tüm bireylerin kullandığı ortak noktalardan sağlanması (Uygulama temelinde ana giriş kapıları, tarihi girişler ve orijinal girişler için esas alınmalıdır.),
- Çok katlı binalarda bulunan tüm katlara erişilebilirliğin sağlanması,
- Bina içerisindeki katlardaki tüm kısımlara erişilebilirliğin sağlanması,
- Tuvaletler ve diğer olanakların erişilebilirliğinin sağlanması,
- Her format kapsamında bilgi sağlanması (yazılı, görsel veya işitsel),
- Telefonlar, otomatlar, giriş-çıkışlar ve satış noktaları gibi alanları erişilebilirliğinin sağlanması,
- Açık alanlar, manzara alanları, bahçe ve bahçenin içerisinde bulunana kısımların erişilebilirliğinin sağlanmasıdır.

3. YASAL MEVZUAT

3.1. Koruma Mevzuatı

Türkiye kapsamında koruma yaklaşımı, tek olarak anıt koruması kapsamından kent ölçeğinde korumaya ulaşması tarihsel dönemlerde uzun bir sürece sahiptir. 1983 yılında yürürlüğe giren 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu ile koruma yaklaşımı yeni bir döneme girmiştir. Bununla beraber 1983 yılında Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmeye Türkiye imza atmıştır. 1986 yılında Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi'ne imza atılmıştır. Bu sözleşme ile Türkiye uluslararası koruma sözleşmelerine taraf ülke olmuştur. 3386 sayılı Değişiklik Yasası ile beraber 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu Yasası yeniden düzenlenmiştir. Yapılan düzenlemeler ve yasalar ile beraber 'eski eser' kavramı yerine 'kültür varlığı' kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Koruma kavramı dahilinde ise 'sit' kavramı kullanılmaya başlanmış ve bütüncül yaklaşımların temel bileşenleri oluşturulmuştur. Yasa gereğince sit alanlarının kent ölçeğinde planlanarak korunması gerekmektedir. Bu planlama da 'Koruma Amaçlı İmar Planı' şeklinde ifade edilmektedir. Koruma Amaçlı İmar Planları Türkiye'de 1980 yıllarından 2005 yılına kadar alan yönetimi

mevzuatlarının oluşturulmada büyük önem taşımıştır. 5226 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” un çıkarılması ile beraber bugüne kadar sözü edilmemiş olan alan yönetimleri, yönetim planları, bağlantı noktaları gibi yeni tanımlar ortaya çıkartılmıştır. Aynı zamanda koruma planlaması kapsamında eylem alanları ve alan öncelikleri belirlenmesi konuları olanaklı hale getirilmeye çalışılmıştır (Ayrancı, 2007).

2011 yılında 648 sayılı KHK ile koruma mevzuatında bulunan en temel değişiklik gerçekleştirilmiştir. Bu değişiklik; doğal sitlerin ve tabiat varlıklarının yetkilerinin Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na geçmesidir. Bununla beraber aynı yıl Tabiat Varlıklarını Koruma Komisyonları kurulmuştur. Türkiye’de alan yönetimi yaklaşımları her geçen gün atmakta ve çeşitlilik sağlamaktadır. Bu kapsamda alan yönetim planları, koruma yaklaşımları içerisinde bulunan alanlar yenilikçi bir uygulama aracı haline gelişir. Alan yönetimi çeşitli kaynaklarda da belirtildiği gibi bir süreç tasarımıdır. Oluşturulan her yönetim planı planlaması yapılan alana özgü olarak kabul edilmektedir (Ulusan, 2016).

Alan yönetim planlarının koruma uygulaması kapsamında rolünün artmasının sebebi; UNESCO Dünya Mira Listesi'ne aday olarak gösterilmiş olan varlığın adaylık dosyası kapsamında, onaylı halde yönetim planının bulunması zorunluluğudur. Alan yönetimlerinin genel yaklaşımları UNESCO tarafından belirlenmektedir. Fakat 6546 sayılı kanunun mevzuata dahil edilmesi ile beraber 'tarihi alan yönetimi' alan içerisinde bulunan özgün değerler sebebiyle 2863 sayılı yasaya bağlı olarak oluşturulan 26006 sayılı yönetmelik ile diğer yönetsel araçlardan farklı olarak yasa ve yaklaşım niteliği taşımaktadır. Tarihi alanların korunması ve alan yönetimini yaklaşımları tarihi alanların ve çevrelerinin yerine getirilemez evrensel birer miras oluşturan değerlere sahiptir. Tarihi alanların her biri ve çevresi özel karakterlere ve dengelere sahip olup kendisini oluşturan parçalarla kaynaşması sonucuna bağlı olan ve yapılar, mekanlar ve çevreleri kadar insan faaliyetlerini içeren bütündür (Ahunbay, 2004)

1976 yılında çıkan "Tarihi ve Geleneksel Alanların Korunması ve Çağdaş Yaşamdaki Rollerini Konusunda Tavsiye Kararı"na göre koruma kavramı; tarihi alanlar, geleneksel alanlar ve çevrelerinin tanımlanması, onarılması, sağlıklı bir hale getirilmesi, bakımlarının yapılması ve tekrardan canlandırılma

anlamındadır. Kentsel açıdan oluşan ekonomik ve politik dinamiklerin baskıları karşısında tarihi alanların ve doğal alanların korunması ve bu konudaki hassasiyet her geçen gün artış göstermektedir. Bununla beraber koruma konusundaki yaklaşımlar da gelişmiş ve etkin koruma için yeni yaklaşımların ortaya çıktığı gözlenmiştir.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na sit alanlarının ve ören yerlerinin alan yönetim planlarının oluşturulması şartı 2004 yılında eklenmiş ve zorunlu hale gelmiştir. 5226 sayılı yasa ile beraber yeni kavramlar oluşmuştur. Bu kavramlar 'Alan Yönetimi' ve 'Yönetim Planı'dır. Bu kavramlar 27 Kasım 2005 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanmış ve yürürlüğe girmiş olan 'Alan Yönetimi ve Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik' koruma alanları açısından çağdaş yaklaşımla ile planlanmaları açısından önem teşkil eden gelişmelerdir (Erbey, 2018).

3.1.1. Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanı Koruma Yaklaşımı

Gelibolu Tarihi Alanı I. Dünya Savaşının önemli izlerini taşımaktadır. Bu sebeple uluslararası ve ulusal olarak önemli değerlere sahiptir. Bu değerleri sebebiyle Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yürütülen çalışmaların sonucunda, 2014 yılı dahilinde ‘‘Çanakkale ve Gelibolu I. Dünya Savaşı Alanları (Çanakkale (Dardanelles) and Gelibolu (Gallipoli) Battles Zones in the First World War)’ UNESCO başvuru dosyası hazırlanmıştır. UNESCO Dünya Miras Komitesi’ini belirlediği kriterler dahilinde VI. Kriter kapsamında; ‘üstün evrensel değere sahip yaşayan gelenekler veya etkinliklerle, fikirler veya inançlarla, sanatsal veya edebi çalışmalarla doğrudan veya somut bir şekilde bağlantısı olması’ kapsamında başvuru yapılmıştır. Yapılan başvuru sonucunda UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi’ne dahil edilmiştir.

Gelibolu Tarihi Alanı’nı bu süreçlere hazırlanmasının ve korunmasının yönetsel olarak bir amacı bulunmaktadır. Bu amaç dahilinde hazırlık aşamalarında Yönetim Planı vizyonu belirlenmiştir. Bu vizyon; ‘‘Gelibolu Tarihi Alanının tarihi, kültürel, doğal ve arkeolojik üstün evrensel değerlerini koruyarak

gelecek kuşaklara aktarmak, alanın sosyal ve ekonomik kalkınmasını Tarihi Alanın değerler bütünlüğünü ve özgünlüğünü koruyarak sağlamak ve alanı kültürlerarası barış diyalogunun merkezi olan bir açık hava müzesine dönüştürmek” şeklindedir (Erbey, 2018).

Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun 19.06.2014 tarihinde 29044 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Bu kapsamda; Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı kurulmuştur. Bununla beraber Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan sınırlarının belirlenmesi sağlanmıştır. 6546 sayılı kanunun amacı; “Çanakkale deniz ve kara savaşlarının meydana geldiği Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanının tarihi, kültürel ve manevi değerleri ile doğal dokusunun korunması, yaşatılması, geliştirilmesi, tanıtılması, gelecek kuşaklara aktarılması ve yönetimini sağlamak üzere Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığının kurulması ile görev ve yetkilerini düzenlemektir” şeklindedir (Erbey, 2018).

Tarihi Alandaki 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda belirtilen korunması gereken taşınmaz olan kültür ve tabiat varlıkları kapsamında yapılacak olan plan, proje,

uygulama, iş ve işlemler, doğal olarak var olan sit alanlarının tekrardan değerlendirilmesi hariç tutularak Bakanlık tarafından kurulacak olan “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Komisyonu” kapsamındaki kararlar ile hazırlanarak tarihi alan planları esasları kapsamında yürütülmektedir (Erbey, 2018).

3.2. Engellilerle İlgili Mevzuat

Engeli bulunan bireylerin kent yaşamlarındaki katılım alanlarında ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu ihtiyaçlar diğer bireyler ile temelde benzerlik göstermektedir. Engeli bulunan bireyler toplumdan ayrı şekilde nitelendirilmemelidir. Tolumun bir bütünü ve bir parçası olarak algılanmalıdır. Bu kapsamda kentlerdeki mekanlarda fiziki çevrenin ulaşılabilirliği herkes için sağlanmalıdır (Yılmaz, 2012). Engeli bulunan bireylerin günlük hayatlarını kendi kendilerine yetecek şekilde geçirmesi, diğer bireyler ile beraber hareket edebilmelerinin temel bileşeni fiziki çevrede bulunan erişim ve ulaşım sorunlarının giderilmesidir (Yücesoy, Aysel ve Gülmez, 2007).

Türkiye kapsamında bakıldığında fiziki çevre için erişim ve ulaşılabilirlik adına engeli bulunan bireyler düşünülerek çalışmalar yapılmıştır. 1997 yılında 572 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile engeli bulunan bireyler için fiziki erişim ve

ulaşılabilirlik için ilk yasal düzenleme gerçekleştirilmiştir. İmar Kanunu'nda "Fiziksel çevrenin özürllüer için ulaşılabilir ve yaşanabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda Türk Standartları Enstitüsü'nün ilgili standartlarına uyulması zorunludur." maddesi ile yapılmıştır. Bu madde ile yapılması düşünölen altyapı alanları ve yapılarda ulaşılabilirlik ilkeleri, mevcut çevre ile ilgi planlama, projelendirme, uygulama, ruhsatlandırma ve denetim gibi görevler ve sorumluluklar kurum-kuruluşlarca hüküm altına girmiştir (Özdemir, 2020).

Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği'nde engellilik, ulaşılabilirlik ve Türk Standartları Enstitüsü (TSE)'nün engelli bireyler ile ilgili standartlarından ilk kez bahsedilmiştir. Kent yönetimini sağlayan belediyelere engelli bireyler ile ilgili olan mevzuatlara ve standartlara uyma yükümlülüğü getirilmiştir. Bu mevzuatları uygulama ve diğer gereken tüm önlemlerin alınması yükümlülüğü verilmiştir. Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği'nde ise ulaşılabilirlik ve TSE standartlarına uyma yükümlülüğü getirilmiştir. Bu yükümlülük ile beraber bazı ölçüler ve ticari amaçlı kullanımlar için maddelerde düzenleme yapılmıştır. Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelikte ise yapılan

planlamalarda engelli bireylerin kent içerisinde kullanımına, sosyal ve teknik açıdan alt yapılara ulaşabilmesini sağlayacak tedbirlerin alınması amacı ile engelli bireylere yönelik olan tüm mevzuat ve TSE standartları dikkate alınması belirtilmiştir. Otopark Yönetmeliği'nde ise otopark yapımlarında TSE Standartlarına uygunluğu engelli işaretleri koyularak engelli bireyler için otopark alanlarının oluşturulması şartı getirilmiştir (Özdemir, 2020).

Özürllü ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler için Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklere (Özürllü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları, 1991) olan TS 9111 standarttı (2011), bedensel olarak, göme açısından ve işitme konusunda engeli bulunan bireylerin ikamet edecekleri yapılarda mimari olarak yapılabilecek düzenlemeleri kapsamaktadır. Engelli bireylerin ikamet edecekleri yapılarda herhangi bir engele uğramadan hayatlarını sürdürmelerini amaçlamaktadır. Engelli bireylerin evlerinden çıkarak, herhangi bir zorluk ile karşılaşmadan sosyal ve kültürel olan tüm aktivitelere katılım sağlamaları amacıyla; TS 12576 (Şehir İçi Yollar- Kaldırım ve Yaya Geçitlerinde Ulaşılabilirlik için Yapısal Önlemler ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları, 1999, 2012) standarttı hazırlanmıştır. Bu standart içerik olarak engelli bireyleri ve yaşlı

bireylerin diğer bireyler gibi dış mekanların kullanımını sağlamaları için gerekli olan yapısal önlemlerin ve işaretlemelerin tasarım kurallarını belirlemektedir (Özdemir, 2020).

2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ve 2005 yılında düzenleme geçiren 5393 sayılı Belediye Kanunu ile beraber yerel yönetimler sosyal hizmetler ve yardımlar konusunda yetkili ve sorumluluk sahibi olmuştur. Belirlenen bu amaçlar doğrultusunda yürürlüğe koyulmuş olan 5378 sayılı Kanunun geçici 2 nci maddesi kapsamına ‘kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmi yapıların, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel altyapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapıların özürülülerin erişilebilirliğine uygun duruma getirileceği’, ifadesi bulunmaktadır. 5378 sayılı Kanunun geçici 3 üncü maddesinde ise, Büyükşehir belediyeleri ve belediyelerin, şehir içinde kendilerince sunulan veya denetimlerinde gerçekleştirilen toplu taşıma hizmetlerinin özürülülerin kullanımına uygunluğunu sağlayacağı hüküm altına alınmıştır. Uygulamaların 07.07.2005 tarihinde 7 yıllık süre ile gerçekleştirilmesine başlanmıştır. Bu uygulamalar TSE’nin standartlarına uygun düzenlenmelidir.

Belediyeler ve diğer ilgili olan kamu kurumları ve kuruluşları tarafından hazırlanan kısa vadede (2005-2007), orta vadede (2008-2010) ve uzun vadede (2011-2012) şeklinde eylem planları gerçekleştirilmiştir. Bu planlar yıllık raporlar haline getirilerek İçişleri Bakanlığı ve Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafında takip edilip değerlendirilmektedir. Bu uygulama kapsamında en önemli nokta, kamu kurumları ve kuruluşlarının kullandığı yapıların bahsedilen süre dahilinde erişilebilirliğe uygun bir hale getirilmesi gerekmektedir (Özdemir, 2020).

TSE, engelli bireylerin kent hayatına dahil olarak aktif şekilde alan kullanımlarını rahatlatmak için ulaşım, kamusal alanlar ve engelli bireylerin ikamet edecekleri konutlara yönelik standartlar getirmiştir. Engelliler için Türkiye’de 14 adet standart başlığı bulunmaktadır. Bunlar, TS 9111, TS 12460, TS 12576, TS EN ISO 10535, TS 12694, TS ISO 10542-1, TS ISO 10542-2, TS EN 12312-14, TS EN ISO 9999, TS EN 12182, TS ISO 10524 TS EN 81-70, TS EN 1970/A1, TS EN 81-70/A1, TS EN ISO 16201’dir (Bilge ve Irmak, 2021).

“Herkes için erişilebilir” toplum anlayışı kapsamında BM dahil olmak üzere birçok ülke kentsel düzenleme yaparken engelli bireyleri de toplum içerisinde bir parça olarak kabul

etmektedir. Engelli bireylerin toplum dahilinde hayata dahil olarak engelli bireylerin istihdam edilmesini, sağlık imkanlarından yararlanmasını, sosyal, sportif ve kültürel olan tüm faaliyetlerde bulunmaları için üzerine durulması gereken en önemli sorun fiziki çevre ve toplu ulaşım sistemleri erişimleri konusunda Türkiye’de yapılan yasal düzenlemeler Tablo 1 de verilmiştir.

Tablo 1: Türkiye’de Engelliler ile İlgili Yapılan Yasal Düzenlemeler

Yıl	İlgili Mevzuat	Düzenlemeler
1997	572 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname	Engellilerin erişebilirliğine yönelik yapılan ilk yasal düzenleme
1999	3194 Sayılı İmar Kanunu	572 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 3194 sayılı İmar Kanunu’na “Fiziksel çevrenin engelliler için ulaşılabilir ve yaşanabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda Türk Standartları Enstitüsü’nün ilgili standartlarına uyulması zorunludur.” maddesinin eklenmesi

1999	Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği	Yapılarda, açık alanlarda, bunlar üzerindeki ulaşım ve haberleşme noktalarında ve peyzaj elemanlarında engellilerin ulaşılabilirliğinin sağlanması için TSE'nin engellilerle ilgili standartların (Bkz: TS 23599, TS 12576, TS 9111, TS 12460, TS 12574, TS 12575, TS 12637 ve TS 12694) dikkate alınması koşulunun getirilmesi
1999	Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik	Planlarda engellilerin kentsel kullanımlar, sosyal ve teknik alt yapı alanlarında ulaşılabilirliğini sağlayıcı tedbirlerin alınması amacıyla engellilere yönelik her türlü mevzuat ve TSE standartları dikkate alınması koşulunun getirilmesi
2004	Toplu Taşıma Araçları Tip Onay Yönetmeliği (2001/85/AT)"	"Hareket Engelli Yolcuların Araca Giriş-Çıkışlarını Kolaylaştıran Teknik Donanımla İlgili Şartlar"a uyularak Araç Tip Onayı alma zorunluluğu
2005	5378 sayılı Kanun	Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapıların kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde engellilerin erişebilirliğine uygun hale getirilmesi zorunluluğu

2005	5378 sayılı Kanun	Yerel yönetimler tarafından şehir içinde kendilerince sunulan ya da denetimlerinde olan toplu taşıma hizmetlerinin Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde engellilerin erişebilirliğine uygun hale getirme zorunluluğu
2006	2006/18 sayılı Başbakanlık Genelgesi	Yerel yönetimlerin 2005 yılında başlayan 7 yıllık sürecin; kısa, orta ve uzun vadede hazırlanacak eylem planları doğrultusunda, özellikle belediyelerin satın alacakları, kiralayacakları veya denetimlerinde bulunan toplu taşıma araçlarının TSE'nin ilgili standartlarına uyularak engellilerin erişebilirliğine uygun olmasının sağlanması

2011	Şehir içi Toplu Ulaşım Hizmetinde Yer Alan Otobüsler ile İlgili İçişleri Bakanlığı Genelgesi	Belediyelerin İşletilmesi ve denetimi altındaki Sınıf 1 ve Sınıf 2 otobüslerin teknik şartlara uygun duruma getirilmesi, şehir içi toplu ulaşımında kullanılan otobüs durak yerlerinin ve engellilerin iniş ve binişlerinin kolaylaştıracak fiziksel şartların sağlanması, otobüslerin içindeki bilgilendirmeyi sağlayan sesli ve görsel uyarı sistemlerinin eklenmesi gerekliliği
2012	6353 sayılı Kanun 5	5378 sayılı Kanununun Geçici 2.ve 3. maddesinde belirtilen 7 yıllık sürenin 8 yıl olacak şekilde değiştirilmesi

2012	6353 sayılı Kanun	Erişilebilirlik standartlarının uygulanmasının izlenmesi ve denetiminin her ilde Aile ve Sosyal Politikalar, İçişleri, Çevre ve Şehircilik, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlıkları ile engelliler ile ilgili konfederasyonların temsilcilerinden oluşan komisyon tarafından yapılması, eksikleri tamamlaması için 8 yıllık sürenin bitiminden itibaren iki yılı geçmemek üzere ek süre verilebileceği
2013	Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği	Umuma açık hizmet veren her türlü yapılar ve açık alanlar ile toplu taşıma araçlarında erişilebilirliğin izleme ve denetimini yapacak olan komisyonların teşkili, çalışma usul ve esasları, Kanun ile belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmesi için ek süre verilmesine, idari para cezalarının uygulanmasına ve genel bütçeye gelir kaydedilen idari para cezası tutarlarının kullanılması

4. KİLİTBAHİR KALESİ MEVCUT DURUM ANALİZİ

4.1. Araştırma Alanı

Kilitbahir Kalesi Çanakkale Boğazı'nın en dar noktasında yer alan yarımada tarafında kurulan kıyı yerleşkesidir. Kale karşısında aynı tarihlerde kurulmuş olan Kal'e-i Sultaniye (Çimenlik Kalesi) bulunmaktadır. Kale Fatih Sultan Mehmet döneminde yapılmıştır. Nereye yapılmış olduğuna dair bilgi veren kaynaklar bulunmaktadır. Bu kaynaklar; Tursun Bey, Kritovulos, İbn Kemal, Piri Reis ve Evliye Çelebidir. Müellifler arasında bulunan Evliya Çelebi kale yapımını H. 856 (M.1452/1453) tarihini vermiştir. Fakat bu tarih kale yapım tarihi ile denk gelmemektedir. Kalenin yapımı Fatih'in görev vermesi ile Gelibolu Sancakbeyi Yakup Bey tarafından yürütülmüştür. Kalenin oluşturulması yerleşim alanının savunma amacı taşımamaktadır. İstanbul'un fethinden sonra boğaz güvenliği sağlamak, geçen gemilerin kontrol edilmesi ve gelebilecek olan düşmanları durdurmak amacı ile yapılmıştır. Kilitbahir'de kullanılmış olan toplar ve devlet merkezi tarafından gönderilmiş olan mühimmattan belli olacağı gibi kalenin boğaz güvenliğini

etkin şekilde kullandığı bilinmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2016).

4.2. Araştırma Alanında Çevre Düzenleme ve Teşhir Tanzim Çalışmaları

Kilitbahir Kalesi Sarı kule Teşhir Tanzim ve Çevre Düzenlemesi Yapım İşİ; Kültür Varlıkları Müzeler Genel Müdürlüğü, Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü (DÖSİMM) ve Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı arasında yapılan protokol ile 26.06.2015 tarihinde yapılmaya başlanmıştır. Kalede çevre düzenlemesi kapsamında; sahil düzenlemesi yürüyüş yolu, aydınlatma, otopark ve yeşil alanlar düzenlenmiştir. Teşhir tanzim çalışmaları kapsamında Kilitbahir Kale Müzesi'nde; Sarı Kule'de Osmanlı Kaleleri; İç Kule kapsamında kaledeki günlük hayat, Piri Reis bölümü kapsamında Piri Reis'in hayatı ve Kitab-ı Bahriye, Kilitbahir Sinevizyon bölümü kapsamında kale müzesi ve kale ile ilgili bilgileri barındıran belgesel, engelsiz müze kapsamında Osmanlı kalelerinin mimarisi, teşkilatlanma yapısı, savunma, ticaret, ibadet ve günlük hayat konuları VR teknoloji sistemi ile üç boyutlu olarak kaleyi gezme imkanı sağlayarak anlatılmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2016).

4.2.1. Sarı Kule

Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde Kilitbahir Kalesi genişletilmiş ve Sarı Kule eklenmiştir (Şekil 1). Kulenin kapısının üstünde bulunan kitabeden Sarı Kule'nin, 1541 (Hicri 948) yılında yapılmıştır. Osmanlı Kaleleri ile ilgili bilgi verilen bölümde; Osmanlının kale mimarisi, kalenin yapısal donanımları, teşkilat yapısı, Avrupa'daki Osmanlı kalelerinin gravürleri, savunma silahları, ticaret ve günlük yaşam canlandırılmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2016).

Şekil 1: Sarı Kule

4.2.2. Avlular

Kilitbahir Kalesi'nin I. Yapım evresinde (Fatih Sultan Mehmed Dönemi) kalenin 3 tarafından (özellikle arazi kotununun

yüksek olduğu batısından) toprak kaymalarını önlemek amacıyla, istinat duvarı özelliğinde “U” planlı kuru bir hendek inşa edilmiştir (Şekil 2).

İkinci yapım evresinde (Kanuni Sultan Süleyman Dönemi) hendeğin güney kısmı doldurulmuş, Kale mimarisine Sarı Kule eklenip kulenin de kaleye yeni sur duvarlarıyla bağlanması sonucunda hisarperçe oluşmuştur. Topografyaya uygun şekilde batıya doğru yükselen bu avlunun son yapım evresine kadar çeşitli amaçlarla kullanıldığı anlaşılmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2016).

Şekil 2: Geç Dönem Avlusu (Hisar peçe)

4.2.3. İç Kale

İstanbul fethi sonrası Fatih döneminin mimarisinde geometriye önem verilmektedir. Bu kapsamda verilen önemi yansıtmak adına üç yapraklı yonca planı yapılmıştır. Kilitbahir Kalesi topçuluk teknolojisinin gelişmesi le döneminin askeri mimarisi açısından öncü bir şema oluşturmuştur. Kalenin çekirdeğinde bulunan iç kule yedi katlı ve yürek biçimindedir. İç kale aynı zamanda üç yapraklı yonca şekline sahip ve tüm etrafını saran dış surlara sahiptir.

Kalenin mimari planlaması, Osmanlı Kaleleri arasındaki en özgün ve en estetik olanıdır. Dış surları yay biçiminde olduğu için deniz tarafındaki bölümü günümüze ulaşmamıştır. Yonca şeklindeki iç kale duvarlarının içinde aynı geometriyi yansıtan yedi katlı iç kule yer almaktadır.

İç kaledeki avluları birbirinden ayıran kemerlerle iç kale, sur duvarlarına bağlanmaktadır. Dış sur duvarlarının etrafı hendekle çevrilidir (Şekil 3) (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2016).

Şekil 3: Kilitbahir Kalesi İç Kale

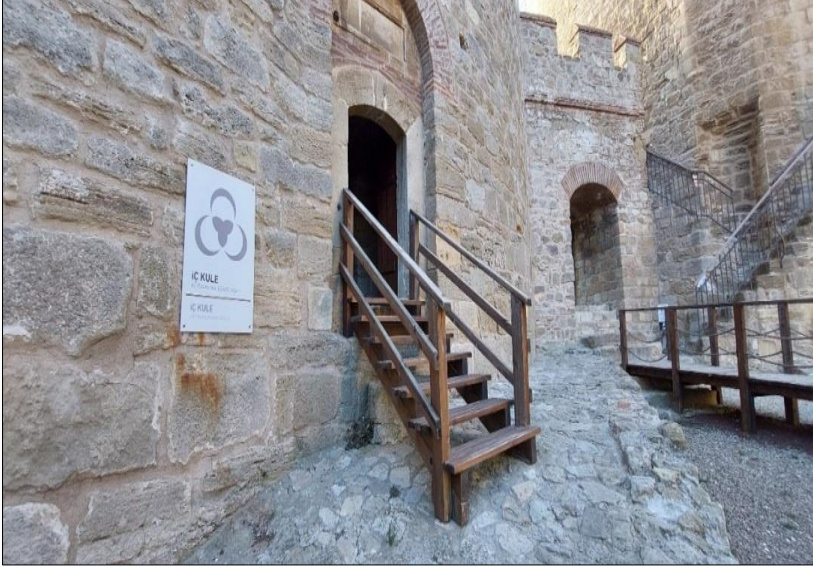
4.2.4. İç Kule

İç kule kalenin merkezinde yer alan, üçgen şeklinde planlanmış, savunma anlarında en son kullanılan bölümdür. Kule 7 kattan oluşmaktadır. Çoğunlukla barınma ve depolama amaçları için kullanılmıştır. Kule girişinin alt tarafında üçgen şeklinde planlanmış sarnıç bulunmaktadır. Kulenin birinci katına rampa yardımı ile çıkılabilmektedir. Fakat diğer katlar ahşap materyal kullanılarak oluşturulmuş merdivenler ile bağlanmaktadır. Tüm

katlarda aynı aks üzerine denk gelecek şekilde helalar ve ocaklar bulunmaktadır.

Kat içlerinde bulunan büyük kemer açıklıkları, kulenin dış cephesinde daralarak menfez pencerelere dönüşmüştür. Kule 27 metre yüksekliğe sahiptir. Kulenin doğusunda bulunan avludan, basık kemerli kapı ile içeri girilmektedir. Kule üzeri çapraz tonoz ile örtülmüştür.

İç Kule 1915'te Çanakkale Savaşları sırasında tahrip olmuştur. Fakat 1960'lı yıllarda restorasyon yapılmış ve özgün değerlerini koruyarak günümüze kadar gelmiştir. 2012 yılında tekrar bir restorasyon çalışmasına başlanmış ve tamamen tahrip olmuş olan ahşap katlar özgün değerlerine uygun şekilde yenilenmiştir (Şekil 4) (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2016).

Şekil 4: Kilitbahir Kalesi İç Kule

5. ENGELSİZ TASARIM UYGULAMALARI

Araştırma alanı içerisinde ulaşılabilirlik/erişilebilirlik durumu; otopark, giriş noktaları, yaya yolları, merdivenler, rampalar, işaret ve yönlendirme levhaları şeklinde ele alınmıştır. Bu kapsamda araştırma alanında otopark, giriş, avlular, iç avlular, kule çıkış basamakları incelenmiştir. Alan içerisinde eğimli noktalarda çoğunlukla rampalarla ve hafif eğim ile bağlanmıştır. Bu durum engelli ya da yaşlı bireylerin yardım almadan alan içerisinde rahatlıkla dolaşabilmesini sağlamaktadır. Araştırma alanında otopark müze dışında yer almaktadır. Otopark alanında

engelli kullanıcılara yönelik olarak ayrılmış bir otopark alanı bulunmamaktadır. Alan içerisinde sadece personel ve ziyaretçilerinin kullanımı için otoparklar mevcuttur (Şekil 5).

Şekil 5: Kilitbahir Kalesi Otopark Alanı

Bilet satış noktası, bir basamaktan oluşmakta, rampa, uyarı-bilgilendirme levhaları ve hissedilebilir yüzeyler bulunmamaktadır. Görme engelliler için kılavuz izler kullanılmamıştır. Engelli bireylerin engelsiz müzeye ulaşımı, Şekil 6'da gösterildiği gibi Kilitbahir Kalesi'ne, müze girişinden sağlanmadığından kalenin güvenliğini sağlayan başkanlık

personeli tarafından hareketli kapı açılarak sağlanmakta ve bilet satışları o alanda yapılmaktadır (Şekil 7).

Şekil 6: Kilitbahir Kalesi Bilet Satış Noktası

Şekil 7: Kilitbahir Kalesi Müze Girişi

Bilet girişinden Sarı Kule'ye geçilen alanda merdiven basamaklarında çeşitli dış etmenlere (hava koşulları) dayanıklı ve kaymaz malzemeler kullanılmamıştır. Basamakların uçlarında koruyucu kaymaz şerit bulunmamaktadır. Merdiven ile rampa çözümlenmesi yapılmamıştır. Basamak renkleri ve rıhtlarda renklerinde ayırım bulunmamaktadır (Şekil 8).

Şekil 8: Kilitbahir Kalesi Müze Girişi

Kilitbahir Kalesi içerisinde bilet satış noktası ve İç Kule arasında Engelsiz Müze bulunmaktadır. Engelsiz Müze bölümünde, Osmanlı kalelerinin mimari yapısı, teşkilat yapısı, savunması, ticaret alanları, ibadet alanları ve günlük hayatının belgeseli bugünün teknolojisi kullanılarak anlatılmaktadır (Şekil

9). Kalenin tamamının eğimli ve özellikle rampa bulunmayan alanlarda erişimin zor olması nedeniyle bu müze, özellikle tekerlekli sandalye kullanan bireyler için kolaylık sağlamaktadır.

Şekil 9: Kilitbahir Kalesi Engelsiz Müze

Kale genelinde yeşil alanlar içerisinde kayrak zemin malzemesi kullanılmıştır. Döşeme yapımında kullanılan malzeme, yapısı gereğince engebeli bir yüzey oluşturmaktadır. Bu da engelli, yaşlı ve bebekli ziyaretçiler için erişim ve ulaşımında çeşitli kısıtlamalara sebep olmaktadır.

İç avlularda engelli bireylerin ulaşımını sağlayacak yönlendirici hissedilebilir yüzeyler ve gerekli açıklıklar bulunmamaktadır. Kale içerisinde belirli alanlarda orijinal taş döşemesinden çim yüzey üzerine kayrak döşemesine geçilerek

zemin döşemesi farklılığına gidilmiştir. Bu durum zemin yüzeyinde engebeli dengesiz bir durum oluşturmuştur (Şekil 10).

Şekil 10: Farklı Zemin Malzemeleri

Kilitbahir kalesi engelli bireylerin yönlendirilmesi adına kullanılan işaretler ve yönlendirme birimleri açısından zayıf kalmıştır. Bunlar, Kale’de ziyaret edilecek alanların konumunu belli edecek şekilde oluşturulmuş bilgilendirme ve yönlendirme levhaları, Kale girişinde bulunan Kilitbahir Kalesi kullanım krokisi şeklindedir. Bu alanlarda bulunan işaretler ve

yönlendirme levhaları, görme engelli bireyler için kabartmalı ve/veya iri punto şeklinde kullanılmamıştır (Şekil 11).

Şekil 11: Bilgilendirme ve Yönlendirme Levhaları

Kilitbahir Kalesi İç Kule ve bu alana geçiş avluları, tekerlekli sandalye kullanan bireylerin hareket etmesini engelleyecek niteliktedir (Şekil 12). Alanda kullanılan doğal zemin malzemeleri ve arazinin topografyası kullanıcılar için uygun değildir (Şekil 13).

Şekil 12: İç Kule ve Avlu

Şekil 13: İç Kule ve Avlu Zemin Malzemeleri

İç Kule ve kule çıkış basamaklarında rampa kullanılmamıştır. Bu alanda uyarı-bilgilendirme levhaları ve hissedilebilir yüzeyler

bulunmamaktadır. Bu alanda ayrıca görme engelliler için kılavuz izler kullanılmamıştır (Şekil 14, 15).

Şekil 14: İç Kule ve Girişler

Şekil 15: İç Kule Merdiven Basamakları

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kent toplumlarını oluşturan bireyler kentsel dış mekanlarda erişim sağlaması konusunda; üst ölçekte bulunan mekânsal stratejik planların ve politikaların yaklaşımında ‘yaşam kalitesi’ öngörüsü geliştirmiştir. Toplumda bulunan tüm bireyler için erişilebilir, ulaşılabilir ve eşit tasarımlar hedeflenmiştir. Fakat hedeflenen yaklaşımlar doğrultusunda uygulama aşamaları sırasında bazı eksiklikler görülmektedir. Bu araştırmada, Kilitbahir Kalesi ve yakın çevresinin engelsiz tasarım uygulamaları açısından araştırılması ve mevcut olanakların geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Kilitbahir Kalesi ve yakın çevresinde engelli bireylerin araştırma alanını kullanım koşulları ve olanakları incelenmiştir. İncelemeler sonucunda kullanım standartları dahilinde görülen sorunlar belirlenmiş ve çeşitli öneriler sunulmuştur.

Kilitbahir Kalesi, tekerlekli sandalye kullanan bireyler için kısmen uygun bir topografya üzerinde yer almaktadır. Kalenin bulunduğu alanın 1. derece arkeolojik sit alanı ve 2863 sayının kanun kapsamında tescilli taşınmaz kültür varlığı olması nedeniyle yapısal müdahalelerle aslının bozulmaması adına

tekerlekli sandalye kullanan bireyler için ulaşımı en yakın noktaya engelsiz müze tanzim edilmiş olup, VR gözlüklerle kalenin bütün alanlarını gezme imkânı sağlanmıştır.

Kilitbahir Kalesi'nde bulunan otopark alanında engelli otoparkı bulunmamaktadır. Bu alan, engelli ziyaretçilerin araçlarından rahatlıkla inmelerini ya da araçlarına rahatlıkla binmelerini sağlayacak şekilde standartlara ve yönetmeliklere uygun şekilde tekrardan tasarlanmalıdır. Engelli bireylerin araç iniş ve binişlerinde kendilerini güvenli bir şekilde hareket ettirebilecekleri güvenli alanlar oluşturulmalıdır. Engelli bireyler için ayrılan otoparkların başkaları tarafından kullanımı engellenmelidir. Otopark alanları içerisine tekerlekli sandalye kullanan bireylerin rahat manevra yapabilecekleri emniyet şeridi yapılmalıdır.

Bilet satış noktasına erişim kot farkından dolayı sadece merdiven ile sağlanmıştır. Bu bölgeye engelli bireylerin ulaşım imkânı olmadığından ,engelli bireyler için kalenin güvenliğini sağlayan başkanlık personeli tarafından hareketli kapı açılarak engelsiz müzeye ulaşımı sağlanmakta ve bilet satışları o alanda yapılmaktadır. Görme engelli bireylerin engelsiz müzeye ulaşımını kolaylaştırmak için hava şartlarına dayanıklı tarihi

yapının dokusunu bozmayacak ve tarihi yapı malzemelerine zarar veremeyecek kaymaz zemin ve hissedilebilir yüzeyler eklenmelidir. İç kule ve avlularda bulunan giriş ve merdiven basamaklarının özgün olması sebebiyle engelli bireylerin kullanımı için oldukça yüksektir. Bu alanlarda tarihi yapının dokusunu bozmayacak ve tarihi yapı malzemelerine zarar veremeyecek hissedilebilir yüzey ve merdiven uçlarında koruyucu ve uyarıcı kaymaz şeritler kullanılmalıdır.

Araştırma alanında, yer gösterime ilişkin işaretler ve semboller bulunmaktadır. Fakat alan içerisinde yönlendirme ile ilgili eksiklikler bulunmaktadır. Görme engelli bireyler için kullanım kolaylığı sağlayacak uygun renk, ölçü, doku ve biçimlerde yönlendirmeler eklenmelidir. Merdiven başlangıç ve bitişlerine uyarı yüzeyleri eklenmelidir. Bilgilendirme panosu okunurluğu uygun hale getirilmelidir. İşaretler ve levhalar basit- açık sembollerden oluşmalıdır. Bulunduğu zemin ile zıt renklerde tercih edilmelidir. Görme engellilere yönelik Engelsiz Müze'de Braille alfabe (dokunsal okuma için kabartmalı levhalar) ile anlatılmış kabartmalı bilgi panosu mevcuttur. Levhalarda görme engel derecesi düşük olan (az gören) bireyler için iri puntoya sahip yazı karakterleri kullanılmalıdır. İşaret ve levhalar

ışıklandırılmalı, kabartma şeklinde yazılmalı ve ölçüsü dokunulabilir yükseklikte bulunmalıdır. İşaretlerde uluslararası kabul edilen semboller ve renkler tercih edilmelidir.

Sonuç olarak, bireylerin kendilerini yaşadıkları toplumun ve mekânın bir parçası şeklinde hissetmesinde, sosyalleşmesinde ve etkileşim içerisinde olduğu çevrenin önemi büyüktür.

Bu kapsamda özellikle engelli bireyler için diğer bireylerden farklı şekilde hissettirmeyecek, fiziki ve ruhsal ihtiyaçlarına cevap verebilecek tasarımsal kararları ve uygulamaları Tarihi Alan Başkanlığı tarafından kanunlar ve yönetmelikler uyarınca gerçekleştirilmesine yönelik olarak engelsiz müze ile karşılanmaya çalışılmıştır. Ancak engelli bireylerin engelleri özelinde çalışmaların artırılarak yapılması gerekmektedir.

Tarihi çevreler gibi turizm açısından yüksek değere ve yüksek ziyaretçi potansiyeline sahip olan mekânlar; fiziki olarak (antropometrik ölçütler; hareket alanları, genişlikler, yükseklik, erişilebilirlik) ve teknik (ergonometik ölçütler; malzeme tercihi, rahatlık, güvenlilik olanakları) açılarından engeli bulunan bireyler için de uygun kullanımlarda tasarlanmalıdır Bununla beraber sıcaklık, yağış, rüzgâr, eğim gibi ekolojik olan özellikler

tasarıma dahil edilmelidir. Engelli bireylerin dahil edildiği tasarımsal yaklaşıma sahip mekanlar erişilebilirliği artırarak bireylerde sosyal çevre katılımına ve aidiyet duygusunun oluşmasına destek olacaktır.

KAYNAKÇA

Ahunbay, Z. 1996. Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi, 116-135.

Ahunbay, Z. 2004. Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon. Yapı Endüstri Merkezi Yayınları: 28, 3. Basım, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul, S:184.

Akçura, N. 1973. Yabancı Ülkelerde Eski Eserlerin Korunması. Mimarlık Dergisi, 118: 13-17.

Aktaş, M. 2015. Kentsel Koruma Alanlarındaki Yasal ve Kurumsal Değişikliklerin Tarihi Çevreye Etkisi Karaköy Perşembe Pazarı Bölgesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ayrancı, İ. 2007. Koruma Alanlarının Yönetimi ve Yönetim Planı Sürecinin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Bayrak, M. İ., ve Sağlık A., 2023. "Examination of ÇOMÜ Anafartalar Campus, Çimenlik Castle, and State Hospital in

terms of Urban Use and Space Quality," Kent Akademisi (Online) , vol.16, no.2, pp.1078-1107.

Bilge, C. ve Irmak, M.A. 2021. Sivas Kent Merkezinde Yaya Yollarının Fiziksel Engelli Kullanımları Açısından Değerlendirilmesi. *Artium*, 9(1), 36-46.

Bowtell, J. 2015. Assessing The Value and Market Attractiveness of The Accessible Tourism Industry in Europe: A Focus on Major Travel and Leisure Companies. *Journal of Tourism Futures*, 1(3), 203-222. <https://doi.org/10.1108/JTF-03-2015-001>

Buhalis, D., Darcy, S., ve Ambrose, I. 2012. *Best Practice in Accessible Tourism: Inclusion, Disability, Ageing Population and Tourism*. Bristol: Channel View

Çelik, D. 2004. *Kentsel Peyzaj Tasarımı Kapsamında Tarihi Çevre Yenileme Çalışmalarının Peyzaj Mimarlığı Açısından Araştırılması: Beypazarı Örneği*. A.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Çenet, S. 2013. *Tarihi Kent Merkezinin Herkes İçin Tasarım İlkeleri Açısından İncelenmesi; Edirne Örneği*. Yüksek

Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,
Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.

Doratlı, N., Önal, S. 2000. Tarihi Çevrelerde Kentsel Tasarım Stratejileri: Lefkoşe Arab Ahmet Bölgesi Canlandırma Projesinin Stratejik Yaklaşımlar Açısından Değerlendirilmesi. Mimar Sinan Üniversitesi 1. Kentsel Tasarım Haftası, İstanbul.

Duncan, R. 2007. Universal Design–Clarification and Development: A Report for the Ministry of the Environment, Norveç Hükümeti Çevre Bakanlığı için rapor, NC State University, The Center for Universal Design, ABD.

Erbey, D. 2018. Tarihi, Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması ve Yönetiminde Yeni Bir Yaklaşım: Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanı. Planlama, 28(3): 282–301.

Evcil, A. N. 2017. Barriers and Preferences to Leisure Activities for Wheelchair Users in Historic Places, Tourism Geographies, DOI: 10.1080/14616688,2017,1293721.

Güler, G.A. ve Tural, O. 2017. Tarihi Yapılarda Erişilebilirlik ve Kullanılabilirlik, Uluslararası Katılımlı 6. Tarihi Yapıların Korunması ve Güçlendirilmesi Sempozyumu, 351-361.

Kaygısız, Ü. ve Bulgan, G. 2015. İnsan Hakları Çerçevesinde Engellilerin Seyahat Hakkı ve Avrupa Birliğindeki Yasal Düzenlemeler, Akademik Bakış Dergisi, 49, 98-106.

Koçak, N. 2004. Tarihi Özellikleriyle Safranbolu Kenti-Çarşı Kesimi ve Peyzaj Mimarlığı Açısından İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, ZKÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Bartın.

Koçan, N. ve Rüzgar, H. 2016. Kuzguncuk (Üsküdar) Tarihi Doku Koruma ve Yayalaştırma Projesi. International Journal of Cultural and Social Studies, 2, 125-134.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2016. Kilitbahir Kale Müzesi. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, ss.336.

Lynch, K. 1972. The Openness of Open Space. Arts of Environment.

Matin, Eric. 2008. Jim Gardner for the Technical, Advisory Committee of the Heritage Council of Victoria.

Önal, S. 1999. Tarihi Çevrelerde Fiziksel Değişimin Kontrolü ve Geleneksel Kent Dokularının Korunması. Yenidüzen 8, 11, İstanbul.

Özdemir, H. 2007. Tarihi Çevrelerde Kentsel Peyzaj Tasarım İlkelerinin Belirlenmesi, İstanbul-Zeyrek Örneğinde Bir İrdeleme. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak.

Özdemir, A. 2020. Kamu Hizmet Alanının Fiziksel Erişebilirlik Açısından Değerlendirilmesi: Pamukkale Belediyesi Örneği. Artium, 8 (2), 118-127.

Özyaba, M. 1999. Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, Karadeniz Teknik Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Ders Notları No:54, 424-467, Trabzon.

Ponting, C. 2000. Dünyanın Yeşil Tarihi, Çevre ve Uygarlıkların Çöküşü. Detay Basım, 351 s., İstanbul.

Sağlık, E., ve Çelik, R., 2021. "Geçiş Mekanlarının Hareket, Mekân ve Kullanım Ekseninde Kent Günlüğü Üzerinden Okunması," JOURNAL OF ARCHITECTURAL SCIENCES AND APPLICATIONS , vol.6, no.2, pp.607-620.

Sökmen, P. 1989. Tarihsel Çevre Korumasının Kent Planlaması İçindeki Yeri, Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Story, M. F., Mueller, J. L., ve Mace, R. L. 1998. The Universal Design File: Designing for People of All Ages and Abilities. Raleigh, North Carolina State University.

Temiz Topsakal, M., Sağlık A. ve Gök Z., 2023. "A Living River" of Çanakkale Sarıçay Region Examination in the Scope," Journal of advanced research in natural and applied sciences (Online) , vol.9, no.3, pp.657-669.

Uluslan, E. 2016. Türkiye’de Kültürel Miras Alanlarında Yönetim Planlaması Deneyimi. İdeal Kent, 19 (7), 372-401.

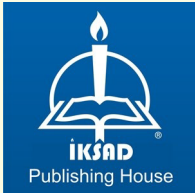
Yazgan, M. ve Erdoğan, E. 1992. Tarihi Çevrelerde Peyzaj Planlama. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Peyzaj Mimarisi Derneği Yayınları, (2), 87.

Yılmaz, A. 2000. Kentsel Koruma Alanlarında Planlama ve Kentsel Tasarım İlişkileri: Ankara, Afyon, Konya, Avanos,

Divriği Örnekleri. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Yılmaz, M. 2012. Kapsayıcı Tasarım ve Mekân, Mimarist, 43, 107- 111.

Yücesoy, E., Gülmez, F.G. ve Aysel, N.R. 2007. Kentli Dostu Fiziksel Çevrenin Erişebilirliği Kapsamında İstanbul'da Alan Çalışması. Uluslararası Katılımlı II. Kent ve Sağlık Sempozyumu, s.94-95, Bursa, 7-8 Haziran.

ISBN: 978-625-367-484-7